

# SANATÇI YÖNELİMİNİN HYLETİC DATA BAĞLAMINDA İLİŞKİSEL ÇÖZÜMLEMESİ VE FİKRET MUALLA ÖRNEĞİ

Tuba GÜLTEKİN<sup>1</sup>, Ezgi TOKDİL<sup>2</sup>

## ÖZET

Araştırmada varlığın özüne yönelen fenomenoloji felsefesi, soyutlama süreçlerinin ortak yönleri ile değerlendirilmiştir. Bu süreçte, fenomenolojik indirgeme süreçlerinin sanat ve estetik alanına yansımaları incelenmektedir. Duyusal olandan uzaklaşarak, nesnelerin öz bilgisine ulaşan ve tasarımsal boyuta taşınan sanatsal yaratımlarda bilgi fenomeni, nesnelerin öz bilgisi; tüm inceleme süreçlerinin ardından Fikret Mualla'nın resimleri üzerinde analiz edilmektedir. Nesnelerin özüne yönelen fenomenolojik bakış, örnekleme alınan çalışmalar üzerinde incelenirken; nesnelerin özsel bilgisinin yanında, sanatçı ile nesne ilişkileri arasındaki duyusal süreçlerde hyletic data'ya değinilmektedir. Aynı zamanda Fikret Mualla resimlerinde; noema ve noesis kavramları anlamsal boyutta ve nesnelerin tasarımsal özelliklerinin arkasındaki süreçlerle birlikte ele alınmaktadır. Tüm bu çözümlenmeler sonucunda konu analizi yapılarak, örnekleme alınan resimler; bilgi fenomeni, hyletic data, duyusal çözümlenmeler ve noema - noesis kavramları ile birlikte bütünsel olarak araştırılmaktadır.

**Anahtar Kelimeler:** Fenomenolojik indirgeme, noema – noesis, hyletic data, yönelimsellik  
Fikret Mualla

---

<sup>1</sup> Doç. Dr., Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü Resim İş Eğitimi Anabilim Dalı, tgultekin(at)hotmail.com

<sup>2</sup> Yüksek Lisans Öğrencisi, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Güzel Sanatlar Eğitimi Anabilim Dalı Resim İş Öğretmenliği, ezgi.tokdil(at)gmail.com

# RELATIONAL ANALYZATION OF THE ARTIST'S INTENTION IN THE CONTEXT OF HYLETIC DATA AND THE CASE OF FİKRET MUALLA)

## ABSTRACT

In this study, phenomenology, inclined towards the essence of existence, was evaluated with the common aspects of abstraction processes. In this process, reflections of phenomenologic reduction processes were examined in the fields of art and aesthetics. Phenomena of knowledge, essential knowledge of objects, in artistic creations, which by sundering from the sensitive, reach the essential knowledge of objects and are carried onto schematic dimension; and after all these examination processes are analyzed on the paintings of Fikret Mualla. As the phenomenological approach which tends towards the essence of objects is being scrutinized on works listed among samples; besides the essential knowledge of objects, in sensitive processes between the relations of the artist and the object, too, the phyletic data is touched upon. At the same time in the works of Fikret Mualla; the concepts of noema and noesis are dealt with from a semantic aspect and along with processes between the schematic properties of the objects. Paintings, which were sampled by a content analysis after all these analyses, are investigated as a whole along with the phenomena of knowledge, hyletic data, sensitive analyses and the concepts of noema - noesis.

**Keywords:** Phenomenological reduction, noema - noesis, hyletic data, intentionality, Fikret Mualla

## GİRİŞ

Felsefi temelde 'soyut'a yönelim edimi olarak görülebilecek fenomenoloji felsefesi; barındırdığı 'doğal tavır', 'fenomenolojik tavır', 'fenomenolojik indirgeme (reduction)', 'paranteze alma (epokhe)', 'yönelimsellik (intentionality)', 'hyletic data', 'noema – noesis', 'bilgi fenomeni' ve 'öz' kavramları etkisinde incelenmekte ve özsel bilgiye ulaşma süreçleri irdelenmektedir. Ardından düşünsel boyutta bir soyutlama, soyuta yönelim olarak görülen fenomenoloji felsefesinin, resimsel boyutta soyut ve soyutlama süreçleri ile içerdığı benzer indirgemeler analiz edilmektedir.

### Fenomenolojik İndirgeme

Fenomenoloji; deneyimlendikleri şekliyle fenomenlerin doğrudan tasvirine odaklanan ve deneyimlenmemiş ön-kavramlaştırma ve varsayımlardan kaçmanın yanı sıra nesnelerin nedensel açıklamalarını verme çabası güden teorilere hiç bir biçimde başvurmayan felsefi bir akıma gönderme yapar (Küçükalp, 2010: 56).

"Fenomenoloji, özel bir felsefi düşünme biçimine özel bir felsefi yöntemi işaret eder" (Husserl, 2010: 19). Fenomenoloji; bilginin olanaklarını aydınlatan, onları temellerinden hareketle aydınlatan bilim ve yöntem olmak ister. Bu olanakların alanı ise özler alanıdır. Özsel bilgiye ulaşma sürecinde; "Salt öz' nedir?", "Hangi yöntem bizi ona götürebilir?" gibi sorular; özün kendisini göstermesi, fenomen olması imkanını araştırır ve sağlayan Husserl'in fenomenolojisinde salt fenomen olan salt öz'e nasıl ulaşabileceğini ortaya koyacaktır.

Amacı mutlak bilgiye ulaşmak olan Husserl'in felsefesinin merkezini 'öz' kavramı oluşturur. 'Öz' ile anlatılmak istenen bir nesnenin kendisini ne ise o yapan ve bu nesnenin herhangi bir özelliğinden önce bu özelliği olanaklı ve anlaşılır kılan zorunlu yapısıdır:

(...) Fenomenolojinin ele aldığı konu, algısal ve deneysel nesneler dünyası değildir, tersine nesnelerin özüdür. Bir örnekle; önümde duran masayı ben duyularım ile kavriyorum. Bu deneysel bir kavramdır. Ama masayı bütün duyu verilerinden soyutlarsam, geriye yalnız masa ideası kalır ki, bu masayı masa yapan düşünsel özdür. Başka bir deyişle, masayı bana bildiren duyuşal niteliklerinden, renginden, sertliğinden, mekanda yer kaplamasından soyutlarsam, geriye kalan fenomen denilen özdür. Fenomenoloji bu özleri aramaktadır (Konak, 2012: 8).

Doğrudan doğruya, kesin ve apaçık (evident) bir bilgi elde etmek isteyen Husserl'e göre böyle bir bilgi, ancak içkin özlerle elde edilebilir. İçkin özlerle mutlak varlık (salt bilinç), aşkın özlerle ise, göreceli varlıklar hakkında bilgi elde edilir. Husserl'e göre, bir bilginin mutlak olması için, o bilginin konusu olan alanın da mutlak

olması gerekir; çünkü mutlak bir bilgiyi ancak mutlak bir varlık sağlayabilir (Öktem, 2005: 35).

Fenomenolojik bir inceleme; öncelikle fenomenolojik bir indirgeme sürecine, nesnelere temel varlık olarak 'öz' bilgisine yönelimine dayanmaktadır. "Öz'ü görüleme yöntemi olan fenomenoloji, özlüğe geri gitme salt bilince bir indirgemedir. Bu da ancak paranteze alma (epokhe) ile mümkündür" (Akarsu, 1998: 158). İndirgeme; saf görmeye mutlak olarak verilmiş olmayan her şeyi dışlamaktır. İndirgemeyle aşkın olan her şey dışlanır ve bu dışlanmayla özlere ulaşılır. Fenomenolojik 'paranteze alma'nın (epokhe) ilk amacı; doğal tavrı almayı engellemek, onun genel savını yürürlükten çıkarmaktır. Husserl'e göre, doğal tavrı almanın genel varlık savı, böylece, temelden dönüşüme uğratılmış olmaktır; ve bu dönüşüm de ilkin, doğal tavrı almaya dayanan her türlü yargıdan çekinme (epokhe) biçiminde ortaya çıkmaktadır. Epokhe'nin kapsamına, doğal tavrı almanın genel varlık savıyla bağıntılı olarak düşünülebilecek her türlü varlık, canlı - cansız, bitki, hayvan, kendi benim, başka benler, kültür nesnelere vs. girer. Kısacası, epokhe, doğal tavrı almanın genel varlık savının "paranteze alınması" esnasında belirlemektedir (Sözer, 1976:20-21). İndirgemeyle her gün içinde sürüp gittiğimiz yaşantıda takınılan tavrı doğal davranışın genel savı ve bu sav üzerine temel kuran görüşler paranteze alınır, yani yargı vermektan kaçınılır.

Dünya varlığının bütünüyle ayrıca alınmasından sonra geriye ne kalır? Yalnızca, elinden yetkisi, varlık savı alınmış bir dizi görünüm mü? Husserl'e göre; ayrıca alınmadan sonra geriye kalan bu işlemde etkilenmeyen tek bir şey vardır: bilincin varlığı. "Bu varlığı Husserl 'fenomenolojik kalıntı' olarak nitelendiriyor" (Sözer, 1976: 24). Her şeye anlam veren varlık olarak mutlak bilinç, kendisi olmadan hiçbir varlık olamayacak olan sarsılmaz, vazgeçilmez kendinde bir varlıktır. Husserl'e göre, fenomen, ancak bir bilinç karşısındaki fenomendir. Bilinç ise, ancak bir fenomene yönelmekte olan bir bilinçtir. Esasında, ona göre, her şey, bir şeyin bilincidir; yani, her nesne, bir bilinç nesnesidir. Her bilinç bir şeye, bir nesneye, bir varlığa yönelen bir bilinçtir. Süje, ancak yöneleceği obje varsa, obje de ancak kendisine yönelecek bir bilinç, yani süje varsa var olabilmektedir (Öktem, 2005: 39).

(...) Bilincin her zaman bir şeyin bilinci olduğunu söyleyen Husserl, bu sözüyle bir yandan bilincin özü gereği sahip olmak durumunda olduğu yönelmişlik niteliğine vurgu yaparken, diğer yandan da bilincine varılan şey ile onun bilincine varan şey arasındaki ilişkinin, terimlerden birinin diğerine indirgenmesi suretiyle kavranamayacağı hususuna dikkat çeker. Onun bakış açısıyla, bilinç kendisini mutlak olarak yönelmişlik yoluyla açığa vurur; o ikinci olarak verili bir yeti olmayıp, inşa edilen bir kavrayıştır (Cevizci; 2009: 1119).

## Yönelimsellik Kavramı

Yönelimsellik kavramının kendisinden türetildiği yönelim (Intention), düşüncenin herhangi bir nesneye yönelmesi onunla bir ilişki içerisine girmesidir. Bu bağlamda yönelim kavramı dikkat ve fark etme kavramlarıyla yakından ilgilidir. Fakat yönelimin nesnesi her zaman dikkat çeken ya da fark edilen bir şey olmak zorunda değildir. "Yönelimsellik, bilincin bir konuya yönelişini, bir şeyle ilişki kurmasını dile getiren terimdir" (Topakkaya, 2007: 124).

Husserl, bu yönelme durumunu; "amaç olarak alınan bir şeye doğru yönelmiş olmak", "bir şeye çevrilmiş olmak" diye tanımlar. Ona göre, yönelimleri sağlayan bedendir; insanın yönelmişliği ancak bedenle mümkündür. Husserl'e göre, bedenin yönelimlerinden amaç, öz tasviridir. Tasvirin öze yönelmiş olması, yani tasvir edilen şeyin özünün o tasvirde ibaret olması demektir. Husserl'in tasvir ile öz arasında bir bağ kurması, daha doğrusu, tasvirin öze yönelen bir tasvir, 'öz tasviri' olmasını istemesi felsefesinin en can alıcı noktasıdır. Önemli olan ve aranan 'öz'dür ve bu 'öz', dış dünya, doğa paranteze alındıktan sonra ortaya çıkacak olandır. Bu demektir ki, fenomen, kendisini ortaya koyan dış varlık şartları olmadan da vardır. Dış varlık şartları, dış dünya, doğa paranteze alındıktan sonra, nesnenin kendisini saf bir 'öz fenomeni' olarak vereceği umulur. Fakat bu, yani dış varlık şartlarının paranteze alınması yetmez. İkinci bir redüksiyon gerekir. Ben varım ve yaşantı halindeyim. O halde, kendi dışındakine yönelmem kaçınılmazdır. Bu durumda, kendimi nasıl bilebilirim? Bu, ben'i belirleyen siyâsî, tarihî, kültürel...vb. her ortamı paranteze alarak mümkün olmaktadır. Bu suretle, kendimi dış dünya, doğa karşısında ayrı bir 'ben' olarak yakalayabilirim. Böylece "salt ben", yani herkes için aynı olan bir ben, bilinç ortaya çıkmış olur (Öktem, 2005: 39-40).

Husserl felsefesinde en önemli nokta, varlığın özünü algılamaktır. Bunun yanında Husserl'in temel kaygısı da var olanı, kendisinde olduğu gibi, açık kavrayabilmektir. Ona göre, var olan vardır ve o, bana kendini gösterdiği için bilinebilmektedir. Var olanı olduğu gibi bilebilmenin yöntemi ise, redüksiyon uygulamakla, yani paranteze almakla gerçekleştirilen fenomenolojik yöntemdir. Bu yöntem uygulandıktan sonra, ancak, yönelimin sağlandığı nesnenin özü açık seçik ortaya çıkar yani bilinebilir (Öktem, 2005: 53). İndirgeme sonunda yönelinmiş bilinç yaşantılarına dönmeyle, salt ben'e, bilince verilenlerin anlam kaynağına ulaşılır. Yani; nesnelere dünyasını ortadan kaldıran şüphe ile ulaşılan fenomenolojik indirgeme, nesnelere ve nesnelere nesne bilgisini paranteze alarak fenomenlere, nesnelere öz bilgisine ulaşır. Fenomenolojinin aradığı mutlak varlık, gerçek öz buradadır.

Husserl fenomenolojisinde var olan nesne görüntüsü üzerinde bir çözümlenme; nesnenin fenomenolojik indirgemesine dayanır. Nesne önce bilgi

fenomeni bakımından izlenir, ardından tasarım fenomeni ve özne nesne ilişkisi sürece dahil edilir. Bu süreçler nesne üzerinde incelenirken; "(...) özsel olarak bulunanın ve kurgulananın ne olduğu, onların hangi faktörlerden oluştuğu, onların özsel ve saf içkin olarak hangi bileşim olanaklarını temellendirdikleri ve buradan hangi genel bağlantıların ortaya çıktığı" sorularına cevap aranır (Husserl, 2003: 79). Böylelikle var olan nesnenin ve nesnenin öğretilmiş şeklinin, fenomenolojik indirgeme süreçleriyle sanatsal boyutta incelendiğinde bir soyutlamaya yönlendirildiği görülmektedir.

Fenomenoloji nesnel görüntülerin ardında yatan 'öz'leri ararken, sözü edilen 'öz'ün algı ve aktarımını konu edinir. Bu anlamda fenomenolojinin temelinde yatan biçim içerik ilişkisi ile soyut sanatın özne- nesne ilişkisi arasında benzerlikler olduğu görülmektedir. Nesnelerin ne'liğine yönelen fenomenolojik bir yaklaşım dahilinde soyut sanatın biçim üretme süreci incelendiğinde; Husserl'ın 'yönelinen nesne' ile 'yönelindiği gibi nesne' arasındaki farkı Waldenfels'in ortaya koyduğu görülür;

Nesne düpedüz bir ve aynı şey değildir, nesne sunulmuşluk ve yönelim tarzlarının değişiminde bir ve aynı olarak kendini gösterir. Bu tarzlar nesne yakından ve uzaktan, şu veya bu taraftan görülür, algılanır, hatırlanır, beklenir veya uydurulur. Bu tarzlar nesne değerlendirilir, işlenir veya elde edilir. Bu tarzlar nesne gerçek diye iddia edilir, olanaklı veya kuşkuyla diye öne sürülür veya olumsuzlanır (Waldenfels, 2010: 16).

Yönelinen nesne (nesnelerin özü) nesnelerin nesnel olarak varlığına işaret eden fenomenler ve bu fenomenlerin görünüş özellikleridir. Diğer aktarım özelliği olan; 'yönelindiği gibi nesne' boyutu ise sanatsal düzeyde bir felsefi incelemede; fenomenlerin salt bilgi fenomeni ile sınırlı kalınmadan, tasarımsal özelliklerin arkasındaki süreçler ve özne nesne ilişkilerinin nesneye yansımaları ile ilgilidir. Waldenfels'in tanımı, nesnenin başlangıçta bir ve aynı olmasına karşın, öznenin müdahalesi ile dönüşüme uğrayabildiğini ve bu dönüşümün de temelde özsel olarak aynı nesneyi verdiğini ortaya koymaktadır. Sözü edilen nesnenin öz'üne yönelen bir bakış ve fenomenoloji felsefesinin temel kavramlarından olan 'paranteze alma' edimi; yönelimsellik temelinde yukarıda değinilen 'yönelinen' ve 'yönelindiği gibi' nesne kavramlarını ortaya koymakta ve açıklamaktadır.

Husserl'a göre; nesnelere salt nesnel verilmişlik özellikleri çerçevesinde yaklaşarak, öz çözümlemesinin, öz araştırmasının yapılması, nesnenin yasasını ortaya koyarken; nesne ve özne arasında yaşanan etkileşimi açıklamaktan uzaktır. Öz çözümleme; "genel çözümlemelerdir; öz bilgisi, öz, nelik üzerine, genel nesnelere yönelmiş bilgidir" (Husserl, 2003: 76). Bu tür bir bakışla yalnız fenomenlerin doğasına ve yaşantı sonucu öğrenilen biçimsel diline ulaşılır. Bu tür bir yönelimin sonucunda elde edilen bilgiyi ve görünen nesneyi, bilgi fenomeni olarak tanımlayan Husserl; salt bilgi fenomeni ile sınırlandırılan bir çözümlemenin ve nesnelere yönelen

algının, doğrudan görmeyle ortaya çıkan ve öğrenilmiş bilgiye ulaştırılan bir süreç olduğunu belirtmektedir.

Husserl bu süreci bir adım ileri götürerek 'yönelindiği gibi nesne' olgusu ile, salt bilgi fenomeni bakımından incelenen ve öğrenilmiş nesne görüntüsüne ulaşan öz'e yaklaşımı sezgisel boyuta taşır. Bu çözümleme sonucunda ortaya konan nesnel algı sürecine; özne nesne ilişkisinin varlığı ve bu etkileşimin doğası gereği, öznel yaşantı süreçlerinin dahil edilimi, tasarım fenomenini ortaya çıkarmaktadır. Fakat bununla da yetinmeyerek daha da ileri giden Husserl'a göre özsel çözümleme ile bilgi fenomenine ulaşılır, sezgisel anımsatmalarla tasarım fenomeni ortaya çıkar ve bilinçten soyutlanmış bir bakışla ve nesnenin tasarımsal özelliklerinin arkasındaki süreçlerle fenomenolojik çözümlemeye ulaşır. Fenomenolojik çözümleme; saf görme durumundaki birey ve önyargısız, eleştirel olmayan bir bakışla yapılan çözümlemedir. Söz konusu saf görme nesnenelerin özüne yönelen bir görmedir. Deneysel olmayan, nesnelerin öz bilgisi ise; belirtildiği gibi nesnenin duyuşal olarak algılanan tüm özelliklerinden soyutlanması, nesnenin öğrenilmiş bilgisinden 'paranteze alma' edimi ile bilincin yönlendirmelerinden kurtulması ile ortaya konulabilmektedir.

### **Noema ve Noesis Kavramı**

Husserl'ın fenomenoloji de temel kavramı yönelimselliklidir. Husserl'ın yönelimi noematik duyum (noematic sinn) aracılığı ile yönelimin teorisidir. Zihinsel ifadelerimizin ve deneyimlerimizin karakteri, fikrin anlatımı ya da öz bilinç'in yönelimidir. Husserl'ın odak noktası nesnenin duyumunu kullanmak yerine zihinsel ifadeler veya deneyimler ve bu zihinsel fenomenlerin yönelimidir. Bu süreçte hareket önemlidir. Yönelimi de, özbilincin hareketi olarak tanımlar. Husserl'ın ilk düşüncesi yönelmişlik (anlatımsal) ve deneyimleyen zihinsel ifadesi arasındaki ilişkidir. Hareketin veya zihinsel ifadesinin içsel tavrıdır. Örneğin, Yunan mitolojisinin uçan atı Pegasus düşünülürken, pegasus temsili hayalin hareketidir. Fakat hareketin var olan amacı değil dışsal ilişkisidir. Burada yönelmişliğin iki özelliği, bağımsızlığın var oluşu ve onun kavrama bağımlılığı önemli noktalar. Yönelmişlik ilk olarak bildiğimiz şeydir. Sübjektif deneyimlerimiz ise deneyimlediğimizi bildiğimiz birinci kişi ve içsel karakterdir (Smith & McIntyre; 1989:147-179).

Husserl nesnenin algılanmasını hareket olarak adlandırır. Hareketin bileşeni kadar hareketin sorunu önemlidir. İçeriğin bileşeni komplekstir. Hareketten harekete anlatımsal (temsili) karakterin iki farklı yolu vardır. Nesnenin temsili ve aynı nesnenin farklı yollarla temsili hareketi farklılaştırır. Husserl içerik kavramını iki farklı şekilde geliştirdi. Husserl'ın kavramı Noema ve noesis'in hareketi ile yakın ilişkilidir (Smith & McIntyre; 1989:147-179). Noesis öz bilincin hareketidir. Noema, ise nesneye (algılama olarak nesne), yönelimdir (Russell, 2010:84-86). Noema ve noesis paralel

çalışır. Noema oluşurken noesis silinir ve bu süreçte farklı eylemler boyunca denk olabilir. Husserl biçimin oluşumu ve konusu olarak noesisin hareketini ikiye ayırır (Marcelle, 2011:62).

Noesis yorumdur. Noema, temelde ilk olarak adlandırdığımız nesnenin öznel duyumu olan hareketin anlamıdır. Husserl nesnenin hareketi ve içerik arasındaki önemli ayırmadan söz eder. Noesis ya da Noema yönlendiren nesnenin hareketi değildir. Noesis ve Noema içeriğin türüdür. Noesis yaklaşık olarak nitelikle ilişkilidir (Russell, 2007:84-86). Noesis gerçeğin, Noema hareketin yönelimi ile ilişkilidir. Noesis'in bileşeni gerçeğe ilişkili duyumdur. Noema'da hareketin bileşeni duyumdur. Hareketin noesisini iki bileşenlidir; inanca dayalı bileşen ve anlamı veren bileşen (Smith & McIntyre; 1989:147-179).

## **Hyletic Data**

Hyletic yunancadan gelir. Hyletic data, duyum, deneyim ve özün bir parçasıdır. İlki, duyumun datası ve imgesel, diğeri, duygusal ve diğer deneyimlerimizin hissettiği duyum özelliği ile iki türdür (Moran & Cohen, 2012:152). Hyletic data algılanan değil, rastlantısaldır. İlk yansıyan ve ilk amaçlanan etkidir. Bu veriler renklerin, seslerin verisidir (Gallagher, 1998:135). Hyletic data hem öznel hem de özbilincin bileşenidir. Gerçek şeylerin varsayımsal olmayanın gerçek görünümü olarak yorumlanır (Kersten, 2012:74).

Husserl noema'yı ilk duyum 'Hyletic Data' olarak formüle eder. Noema, 'Hyletic Data' ve duyumdur. Bu süreçte, Noetic analiz hareketin yapısına yönelir. Hareketin noeması hareketin 'nesne tarafı'nın değişimidir. Noematic duyum nesnenin anlamlılığıdır. Aynı nesne noematik öz ile ilişkilidir. Noematic nesnellik, özneliğin içinde nesnellüğün açıklamasını gerektirir. Noemaya bağlı zihinsel süreç noemanın kendisini belirlemek zorundadır (Russell, 2010:84-86).

Hyletic veri eylemi içkindir veya doğasında vardır. Renk verileri, ton verileri, dokunsal veriler gibi hyletic veriler sadece zihinsel süreçlerin duyumsal yönüdür (Marcelle, 2011:62). Hyletic data, yaşamın içeriğini vurgular. Bu nedenle, nesnelerin sunduğu; gördüğümüz, duyduğumuz, tattığımız, hissettiğimizdir. Bu data algısal deneyim hakkında 'sunulanan' gerekliliğidir. Hyletic data farklı yollarla canlandırılabilir. İlişkiler aynı kalırken farklılaşabilir. Husserl görsel renk spektrumu gibi hyletic data arasında benzerliklerin çeşitli olması gerektiğini belirtir. Hyletic data ve onların hareketi fenomenolojik indirgeme ile kalandır (Williford,2013).



## Fenomenolojik Açıdan Renk ve Biçim Algısı

Fikret Mualla resimlerinin fenomenolojik çözümlemesinde; sanatçının öğrenilmiş bilgisinin sonucu ortaya koyduğu nesnel görüntülerin yanında, öznel süreçleri de dahil ederek ve nesnel görüntüye kendi gerçekliğini aktararak öz'e yöneldiği gözlemlenmiştir. Bu anlamda örnekleme alınan resimler üzerinden Husserl fenomenolojisinin indirgeme süreci ve özne nesne ilişkisi çözümlenmiştir. Soyuta yönelim süreci öncelikle nesnelere öz'üne yönelmiş bir süreci ifade etmektedir. Sanatçı nesnelere öz biçimlerini -bilgi fenomenini- noema ve noesis yaklaşımında deneysel olmayan gerçeklik algısı ile soyutlamıştır.

Fenomenolojik bir indirgeme öncelikle biçimsel yapının analizine, betimlenmesine ve yorumlamasına dayanmaktadır. Ardından nesnelere tüm duyuşal görünüş özelliklerinden uzaklaşarak önyargısız bir süreçle nesnel görüntünün, sanatçının aktardığı nesnelere üzerinde değişim ve dönüşümü sorgulanmaktadır. Fenomenolojik indirgeme süreci ve nesnelere öz'üne yönelen bir çözümleme de sanatçının zihinsel süreci noemanın kendisini belirler. Öz bilgisine ulaşımı ve nesnel gerçekliğe bakışı ile kavradığı 'bilgi objesi'nin düşünsel algı ve aktarımı hem öznel hem de özbilincin bileşenidir.



Resim 1: Fikret Mualla, "Gezinti", 1956, Karton üzerine guaj, 31.00 x 48.00 cm.

Fikret Mualla'nın "Gezinti" (Resim 1) isimli çalışması incelendiğinde, biçimsel olarak öncelikle hareket halinde resmedilen ve farklı kenarlara yönlendirilen beş figürün varlığı görülmektedir. Bu figürler resmin sınırlarını ortaya koyarken, devam eden bir sürecin hareketli görüntüsüne de işaret etmektedir.

Zemin ve geri plan sarı rengin yardımı ile birbirinden ayrılarak, resim düzleminde derinlik etkisi yaratmaktadır ve figürlerin yanyana dizilmesi yerine birbirlerini örten bir düzende ortaya konulmuş olması da bu etkiyi güçlendirmektedir. Figürlerin çizgisel yapısı ve biçimsel anlamda benzer özellikleri, sarı rengin tüm figürler üzerinde dolaşması, resimde ki karmaşayı kurgusal bir kaosa sürüklerken, figürlerin kendi içlerindeki dinamik bir yapıyı da ortaya çıkarmaktadır. Resmin biçimsel kontrastlığını oluşturan bir unsur olarak, sol planda yer alan figürler durağan ve izleyene dönük resmedilmişken, sağ planda hareketli figür çözümlerine yer verilmiştir. Kadın figürlerinin biçimsel kurgu olarak herhangi bir hiyerarşik üstünlüğe gönderme yapmadıkları, benzer tasarım fenomenleri ortaya koydukları görülmektedir. Sol planda yer alan erkek figürü ise geri planda resmedilmesine ve hareketsiz olarak izleyene yönlendirilmesine karşın, form ve oranları ile anlam bakımından daha önemli bir yere oturtulmuştur.

Fenomenolojik indirgeme sürecinde, "Gezinti" (Resim 1) isimli çalışmada nesnel görüntünün, soyutlanarak ve biçim deformelerine yönlendirilerek farklılaştığı, sanatçının öznel aktarım sürecine dahil edildiği görülmektedir. Figürler biçimsel özelliklerini korumaktadır. Figür algısı, insan figürünün öğrenilmiş anlatımını ortaya koymaktadır. Figürler; gerçeklik algısından uzaklaştırılarak, renk elemanın ve çizgisel yapılanmanın ortaya çıkardığı tasarım fenomenlerine dönüşmektedir. Tasarım fenomeninde ilişkiler aynı kalırken biçimlerde farklılaşmaktadır. Duyusal süreçler ve algı farklılıkları da noemanın hareketini oluşturmaktadır. Bu süreçte, Noetic analiz hareketin yapısına yönelir. Figürler yalnız düşünsel boyutta figür imgesinin öz bilgisi etkisinde yorumlanmakta ve anlamlandırılmaktadır. Nesneye yönelim, indirgeme sürecinde nesnel görüntü, özne nesne ilişkisinin varlığına gönderme yapmaktadır. İndirgeme sürecinde hyletic data sanatçının zihninde kalan aktarım sürecine gönderme yapmaktadır. Resmin biçimsel kurgusunu oluşturan figürlerin özü, sanatçı nesne ilişkisi boyutunda incelendiğinde "Gezinti" (Resim 1) çalışmasında yer alan figürler; nesnel görüntünün hacimsel boyutundan uzaklaştırılarak, görüldüğü ve algılandığı boyutta resmedilen noesinin yorumudur. Sanatçının yeniden oluşturduğu ve kendi ilişkisel çözümlerinin duyusal süreçlerine yansıdığı doğa, eksiltme ve deformelerle başkalaşarak düşünsel boyutta bir indirgeme sürecidir. Bilgi fenomeni, yani sanatçının nesneyi algılama ve soyutlama özellikleri, duyusal olan gerçeklik kavramından soyut temelli oluşumlara doğru eksiltmelere uğrayarak soyutlanmakta ve tasarım fenomeni olan yeni bir gerçeklik kurgulamaya yönlendirilmektedir. Figür imgesinin öğrenilmiş biçimsel özellikleri, onun öz

bilgisinin sanatçının algı süreçleri eksiltmeleri ile noema'da hareketin bileşeni duyuma ulaşmaktadır. Bu oluşum sürecinde figürün öz bilgisine gönderme yapan temel özellikler sanatçı tarafından ortaya konulmuş olsa da, biçimlendirilme özellikleri ve kurgusal çözümlenmeleri bakımından nesnel figür algısından uzaklaşmaktadır. Nesne, resimsel boyutta figür; duyar dünyasında var olan nesne görüntüsünden soyutlanarak, sanatçının nesnelere ve nesnel gerçekliği algılayışı boyutunda çizgisel çözümlenmelere götürülmüş, nesnel gerçeklik; sanatçının algıladığı ve aktardığı yeni bir gerçekliğe dönüşmüştür.



Resim 2: Fikret Mualla, "Jazz Yapanlar", 1960, Kağıt üzerine guaj, 54.00x 66.00 cm., Özel Koleksiyon

Jazz Yapanlar (Resim 2) isimli çalışmada fenomenolojik indirgeme ve soyuta yönelim sürecinde nesne bilgisininin algı ve aktarım farklılıklarıyla özsel bilgiye indirgediği görülmektedir. Kırmızı bir zemin rengi üzerine yerleştirilen ve hareket halinde betimlenen üç erkek figürünün aktarımını ortaya koymaktadır. Resmin sol ve orta planında yer alan figürler çizgisel olarak resmedilirken, sağ planda yer alan figür lekesele değerlerle ön plana çıkartılmıştır. Sabit bir formda resmedilen figürlerin durağan yapısını bozan, düşünsel ve duyasal boyutta bir kontrastlığa götüren unsur olarak müziğin hareketli imgeleri, aynı zamanda indirgeme sürecinde deneyimlediğimizi bildiğimiz içsel karakterdir. Ses ve hareket algısının resmedilmesinde özne- nesne ilişkisi hareketin bileşeni kadar hareketin sorununda da öneme sahiptir. Figürler yönelen bilincin figür algısını aktarırken, çizgi ve leke unsuru, figürlerin aktarım özellikleri duyasal verilerin noemasıdır. Belirsiz bir mekan içerisinde yer almaları, salt çizgisel boyutta soyutlanmaları ile tasarım fenomeni

boyutunda bir indirgeme sürecinin varlığı görülen resimde, ses ve hareket algısı noemanın ilk duyumu hyletic datadır. Sanatçının "Jazz Yapanlar" (Resim 2) çalışmasında, hareketin vurgusu ile renk vurgusu nesnenin birincil anlamından uzaklaşması noema ile ilişkili duyumdur. Noematic duyum yönelimin içsel tavrıdır. Sanatçının yöneliminde ise noematic duyum nesnenin algısal hareketinin yorumudur.



Resim 3: Fikret Mualla, "Çıplak", 1954, Kağıt üzerine guaj, 34.00x 42.00 cm., Özel Koleksiyon



Tablo 1: "Çıplak" (Resim 3) Renklerin Ağırlıklı Alanlarına Göre Dağılımı



Tablo 2: "Çıplak" (Resim 3) Renklerin

Açık-Koyu Kontrastı



Tablo 3: "Çıplak" (Resim 3) Gri Değerlerinin

Açık-Koyu Kontrastı

Fikret Mualla'nın 1954 tarihli kadın konulu resimler dizisinden olan "Çıplak" (Resim 3), yeşil zemin rengi üzerine yerleştirilen iki kadın figürü, siyah ve beyazın kontrastlığı ile indirgenmiş renk verileri sanatçının yöneltmiş bilincidir. Bu süreçte renk ve renk tonlarıyla, renklerin ağırlık alanlarına göre dağılımı (tablo: 1) ve renklerin açık-koyu kontrastı (tablo: 2 - 3) incelendiğinde baskın renkler dışındaki vurgu tonları resim yüzeyinde kapladıkları alanlar bakımından en aza indirgenmiştir. Sanatçının noematik duyum aracılığı ile yönelimi, figürlerin nesnel gerçeklikleri soyutlanarak renk ve leke çözümlenmeleri ile özsel renk algısı fenomenolojik indirgemenin son aşamasıdır.



Resim 4: Fikret Mualla, "Yeşilli Bistro", Mukavva üzerine guaj,  
46.00x 61.00 cm., Özel Koleksiyon



Tablo 4: "Yeşilli Bistro" (Resim 4) Renklerin Ağırlık Alanlarına Göre Dağılımı



Tablo 5: "Yeşilli Bistro" (Resim 4) Ağırlık Alanı Kontrastı

Fikret Mualla'nın "Yeşilli Bistro" (Resim 4) incelendiğinde, yeşil ve kırmızı kontrastlığının kullanıldığı görülmektedir. Resimdeki uyumu sağlayan unsur; doymuşluk oranının artırılmış olduğu yeşilin kullanılmış olmasıdır. Renklerin ağırlık alanlarına göre dağılımı (tablo:4) ve ağırlık alan kontrastı (tablo:5) incelendiğinde, gri ile nötrleştirilmiş kırmızı ile canlılık oranı artırılmış yeşil rengin arasında; resim yüzeyinde kapladıkları alan açısından ağırlık alanı kontrastlığının olduğu söylenebilmektedir. Parlaklık dereceleri düşürülerek ve alt ton değerlerine indirgenmiş renkler; renk algılama alanları yönelmişlik tavrın öznelliğe ulaşmasıdır. Figür algısı biçimsel özellikleri, salt figür görüntüsü nedensel ilişkilerden uzaklaşıp sezgisel kavranan ve renk alanlarının öznel alana indirgenen noematic duyumdur.

## SONUÇ

Fenomenolojik yaklaşımla nesnelere öz bilgisi, soyut sanatın temellendiği düşünsel gerçeklik algısı ile ortak süreçler, çözümler içerir. Sanatçı sanatsal yöneliminde öz'e ulaşma sürecini kendi farkındalıkları ile çözümler. Öz'e ulaşma sürecinde sanatçının nesneye bakışında pek çok anlam yüklemesinden ayrılmasına neden olur. Devam eden süreçte duyum, deneyim ve özün hyletic datasıdır. Yönelimin hareketi indirgeme süreci sonunda yapının nedenini belirler.

Fikret Mualla'nın örnekleme alınan eserleri fenomenolojik yaklaşımla incelendiğinde; öncelikli olarak biçimsel analiz yapılarak ilk indirgeme süreci tespit edilmiştir. Biçimin indirgenmesi, duyumun öz'e ulaşmasıdır. Duyumun bu verileri içerik sürecini etkiler. Böylelikle gerçeklik kavramının, duyuşal olanın ve deneysel olmayan nesne algısının; soyuta yönelerek indirgendiği görülmektedir. Sanatçının nesneye yöneliminde öz'e ulaşma süreçleri ile birlikte nesnel gerçekliğin hareketi nesnenin hareketi değil, kendi gerçekliği ile ilişkili duyumdur. Gerçeklik algısı neoma'nın hareketidir. Sanatçının noesis kavramındaki görsel deneyimler, içeriğin nesnelliğe bakışı ve algılayışı nesne bilgisinden ayrılarak öznel alanlarını oluşturur.

Renk algısı bakımından değerlendirildiğinde; duyu verilerinin renk duyusunda gerçeklikten öz'e indirgeme süreçleri, Fikret Mualla'nın renk indirgemesinin renk verileri sanatçı duyumunun datasıdır. Noematik duyum, renk algılama alanlarında parlaklık ve ışıklılık dereceleri azaltılarak resmedilmesi yöneltmiş bilincin hyletic datasını oluşturur. Sanatçı yöneliminde, gerçeklik algısı indirgenerek rengin yönelimi, renk özelliklerinin algısal boyuta dönüşümüyle, renk verilerinin noematik duyumu öz'ün bilgisine ulaşır.

## KAYNAKLAR

- Akarsu, Bedia. (1998). *Çağdaş Felsefe Kant'tan Günümüze Felsefe Akımları*. İstanbul: İnkılap Kitapevi.
- Cevizci, Ahmet. (2009). *Felsefe Tarihi*. İstanbul: Say Yayınları.
- Gallagher, Shaun. *The Inordinance of Time*. Northwestern University Press: USA,1998:135
- Husserl, Edmund. (2003). *Fenomenoloji Üzerine Beş Ders*. (2. Baskı). Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Kersten, Fred. *Phenomenological Method: Theory and Practice*. Springer Science & Business Media:USA,2012:74
- Konak, Ceyhun. (2012). *Çağdaş Sanat Bağlamında Fenomenolojik Gerçekliğe Bakış*. Yayınlanmamış Sanatta Yeterlilik Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Küçükalp, Kasım. (2010). *Husserl*. İstanbul: Say Yayınları.
- Marcelle Daniel (2011). *He Phenomenological Problem Of Sense Data in Perception: Aron Gurwitsch And Edmund Husserl On The Doctrine of Hyletic Data*. [http://www.uned.es/dpto\\_fim/invfen/InvFen8/4\\_MARCELLE.pdf](http://www.uned.es/dpto_fim/invfen/InvFen8/4_MARCELLE.pdf) erişim tarihi: 10.12.2015
- McIntyre Ronald & David Smith (1989). [Husserl's theory of intentionality](http://consc.net/neh/papers/smith2.pdf): <http://consc.net/neh/papers/smith2.pdf> erişim tarihi: 18.11.2015
- Moran, Dermot & Cohen Joseph. *The Husserl Dictionary*. Continuum International Publishing Group: London,2012:152
- Öktem, Ülker. (2005). *Fenomenoloji ve Edmund Husserl'de Apaçıklık (Evidenz) Problemi*. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi. (Sayı 45 Cilt 1, s.27-55). <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/26/1257/14459.pdf> (2015)
- Russell, Matheson. *Husserl: A Guide for the Perplexed*. Continuum International Publishing Group: London,2007:84-86
- Sözer, Önay. (1976). *Edmund Husserl'in Fenomenolojisi ve Nesnelerin Varlığı*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.

Topakkaya, Arslan. (2007). E. Husserl’de Noema Ve Noesis Kavramları. *Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi*. (Sayı 7, s. 121-136) <http://www.flssdergisi.com/sayi7/121-136.pdf> erişim tarihi: 11.11.2015

Waldenfels, Bernhard. (2010). *Fenomenolojiye Giriş*. İstanbul: Avesta Yayınları.

Williford, Kenneth (2013). Husserl’s hyletic data and phenomenal consciousness. [https://profesorvargasguillen.files.wordpress.com/2013/04/husserl\\_s-hyletic-data-and-phenomenal-consciousness-2013.pdf](https://profesorvargasguillen.files.wordpress.com/2013/04/husserl_s-hyletic-data-and-phenomenal-consciousness-2013.pdf). erişim tarihi: 11.11.2015 doi:10.1007/s11097-013-9297-z

### **Görsel Kaynakça**

Resim 1: İleri, Cem. (Ed.). (2005). *Fikret Mualla Retrospektif Sergi Kataloğu*. İstanbul: İstanbul Modern Yayınları.(s.161).

Resim 2: Beyaz Müzayede. (2012). *Çağdaş ve Modern Sanat Müzayedesi No. 20 (Katalog)*. İstanbul: Bilnet Matbaacılık.(s.153).

Resim 3: İleri, Cem. (Ed.). (2005). *Fikret Mualla Retrospektif Sergi Kataloğu*. İstanbul: İstanbul Modern Yayınları.(s.187).

Resim 4: İleri, Cem. (Ed.). (2005). *Fikret Mualla Retrospektif Sergi Kataloğu*. İstanbul: İstanbul Modern Yayınları.(s.112).